

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΜΑΪΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΤΑΛΟΓΟΥ ΣΥΜΑΙΩΝ «ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ»

Τ Α Σ Υ Μ Α Ϊ Κ Α

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΤΟΜΟΣ Δ΄

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ
ΑΛΕΞ. Σ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ

ΑΘΗΝΑ 1984

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Σ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ

ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ ΣΥΜΗΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ¹

Τρεῖς στή συνέχεια κατακτητές, τοὺς Ἰωαννίτες ἱππότες πρῶτα, τοὺς Τούρκους ἔπειτα καὶ τοὺς ἱμπεριαλιστὲς Ἰταλοὺς τελευταῖα, τὸν ἕναν πιὸ ἀδυσώπητο ἀπὸ τὸν ἄλλο, εἶχε ὑποστεῖ ἡ Δωδεκάνησος πρὶν ἀπὸ τὴν ἔντα-
ξή της στὸν ἐθνικὸ μας κορμὸ. Συνολικὰ κάτω ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ τυράννους εἶχε μείνει 636 χρόνια. Γι' αὐτὸ καὶ ἦταν εὐλογία ἡ ἐκπληξή
τῶν ἐπισκεπτῶν τῶν νησιῶν μας ὅταν, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσή τους
τὸ 1945, ἄκουαν τοὺς κατοίκους τους νὰ μιλοῦν ἐλληνικά, νὰ διατηροῦν ἀλώ-
βητη τὴν ὀρθόδοξη πίστη τῶν πατέρων τους καὶ νὰ κρατοῦν πολὺ ὕψηλὸ
τὸ ἐθνικὸ φρόνημά τους.

Ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ τονιστεῖ ὅτι ὅλα αὐτὰ οἱ Δωδεκανήσιοι δὲν τὰ
πέτυχαν χωρὶς ἀγῶνες καὶ θυσίες. Μικρὸ δεῖγμα τῆς ὁμόθυμης ἀντίστασης
ἀρχόντων καὶ λαοῦ στὴν ὑπουλή ἐπιβουλὴ τοῦ τυράννου κατακτητῆ, Τούρ-
κου ἢ Ἰταλοῦ, ἀποτελοῦν δύο ἔγγραφα τῆς Δημογεροντίας Σύμης ποὺ ἡ
παρουσίασή τους θὰ ἀποτελέσει τὴ συμβολή μου στὸ Ζ' αὐτὸ Διεθνὲς Συμ-
πόσιο τοῦ Αἰγαίου.

Τὰ ἀντιστασιακὰ αὐτὰ κείμενα ποὺ ἀνάγονται τὸ πρῶτο στὰ τελευταῖα
χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τὸ δεύτερο στὴν περίοδο τῆς Ἰταλοκρατίας
καὶ ἀναφέρονται τὸ ἓνα σὲ θέμα κληρονομικοῦ δικαίου καὶ τὸ ἄλλο στὸ θέμα
τῆς ἐκπαίδευσης τῆς δωδεκανησιακῆς νεολαίας, προέρχονται τὸ πρῶτο ἀπὸ
τὸ προσωπικὸ ἀρχεῖο τοῦ μακαρίτη Νικήτα Φ. Κλαδάκη, ποὺ εἶχε διατε-
λέσει καὶ Δήμαρχος Σύμης, καὶ τὸ δεύτερο ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τῆς Δημαρχίας
Σύμης καὶ ἀπευθύνονται καὶ τὰ δυὸ στὸν τοπικὸ ἐκπρόσωπο τοῦ κατακτητῆ,

1. Ἀνακοινώθηκαν στὸ Ζ' Διεθνὲς Συμπόσιο Αἰγαίου. Κῶς : 27 - 31 Αὐγούστου
1981.

τὸν Τοῦρκο καίμακάμη τὸ πρῶτο καὶ τὸν Ἰταλὸ στρατιωτικὸ διοικητὴ τὸ δεύτερο. Γιὰ νὰ γίνηι ὅσο εἶναι δυνατὸ καλύτερα κατανοητὴ ἡ σημασία τῶν ἀντιστασιακῶν αὐτῶν ἐγγράφων, ἔκρινα σκόπιμο νὰ προτάξω σύντομη σκιαγράφηση τοῦ καθεστῶτος, κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖο διαβιοῦσαν οἱ Δωδεκανήσιοι κατὰ τὴ μακραίωνα δουλεία τους.

Κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ἱπποτοκρατίας πρῶτα καὶ τῆς Τουρκοκρατίας στὴ συνέχεια οἱ κάτοικοι τῶν Δωδεκανήσων, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κῶ, ζοῦσαν κάτω ἀπὸ ἓνα ἰδιόρρυθμο προνομιακὸ καθεστῶς. Καταβάλλοντας κάθε χρόνο ὀρισμένο χρηματικὸ ποσὸ¹ (ἡ καταβολὴ αὕτη στὰ τουρκικὰ λεγόταν μακτοῦ)² ἦταν ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τοὺς φόρους καὶ τὶς ἄλλες χρηματικὰς εἰσφορὰς μὲ τὶς ὁποῖες ἐπιβαρύνονταν οἱ κάτοικοι τῶν ἄλλων διαμερισμάτων τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Καὶ κάτι πὺρ σημαντικόν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φορολογικὴ ἀτέλεια οἱ κάτοικοι τῶν νησιῶν αὐτῶν εἶχαν καὶ πλήρη αὐτονομία καὶ αὐτοδιοίκηση. Συγκεκριμένα, ὅλες τὶς διοικητικὰς, δικαστικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἐξουσίαις τὶς ἀσκοῦσαν τοπικοὶ ἄρχοντες, οἱ Δημογέροντες καὶ οἱ Δημογεροντικοὶ Σύμβουλοι, ποὺ ἐκλέγονταν ἀπὸ τοὺς νησιῶτες κάθε χρόνο σὲ δημόσιες συγκεντρώσεις. Εἰδικότερα, οἱ Δημογέροντες ἦταν δήμαρχοι, ληξίαρχοι, εἰρηνοδίκαι, συμβολαιογράφοι, ἀγορανόμοι, εἰσπράκτορες τῶν δημοτικῶν φόρων καὶ ταμίαι καὶ ἐπιπλέον ὀργάνων καὶ διοικοῦσαν τὴν ἐκπαίδευση καὶ τὴ δημόσια περίθαλψη καὶ ἐκτιζαν καὶ συντηροῦσαν λιμάνια καὶ ἄλλα κάθε λογῆς δημόσια καταστήματα. Σημειῶνω ὅτι ἐπὶ Τουρκοκρατίας στὰ προνομιοῦχα αὐτὰ νησιά τὸ μόνον σύμβολο τῆς τούρκικης κυριαρχίας ἦταν ὁ μουδέρης, κατώτατος Τοῦρκος ὑπάλληλος, ποὺ δὲν εἶχε κανένα δικαίωμα ἢ καθήκον. Μάλιστα ὁ μισθὸς του, καταβαλλόταν ἀπὸ τὶς Δημογεροντίαις.

Τὸ ἰδιόρρυθμο αὐτὸ προνομιακὸ καθεστῶς διατηρήθηκε ἀμετάβλητο ὡς τὶς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνα. Οἱ Σουλτάνοι, ὁ ἓνας ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἀναγνώριζαν μὲ φερμάνια τοὺς ὅλες αὐτὰς τὶς παραχωρήσεις, ὅπως τὶς εἶχε καθορίσει ἀπὸ τὸ 1523 μὲ τὸ δικὸ του φερμάνι ὁ Σουλεϊμάν ὁ μεγαλοπρεπής, ὁ σουλτάνος ποὺ τὶς εἶχε καθιερώσει ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ προ-

1. Τὸ χρηματικὸ αὐτὸ ποσὸ δὲν ἦταν ἴδιο γιὰ ὅλα τὰ νησιά, ἀλλὰ τὸ ὕψος του καθοριζόταν ἀνάλογα μὲ τοὺς πόρους καθενὸς ἀπὸ αὐτά. Γιὰ τὸ ποσὸ π.χ. ποὺ ὄριζε τὸ φερμάνι τοῦ Ὁσμάν τοῦ Γ', τοῦ ἔτους 1755, νὰ καταβάλλει κάθε νησί, βλ. Ἀ λ ε ξ ἄ ν δ ρ ο υ Σ. Κ α ρ α ν ι κ ὸ λ α, «Νότιαι Σποράδες - Σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν προνομίων τους», Παρνασσός, ΙΓ' (1971), σ. 424.

2. Γιὰ τὸ λαὸ τῆς Σύμης μακτοῦ ἦταν ἡ μεγάλη σφραγίδα τῆς Κοινότητος. Ἡ ταύτιση τῶν δυὸ αὐτῶν ἀσχετων πραγμάτων, ἀφοῦ ἡ τουρκικὴ λέξις μακτοῦ σημαίνει τὴν καταβολὴν ὀρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ, προῆλθε ἀπὸ παρανόηση. Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν παρανόηση αὕτη βλ. εἰς Π α ν α γ ι ὡ τ η Σ κ ι α θ ί τ η, «Δημογεροντία καὶ Δημογέροντες ἐν Σύμῃ», Τὰ Συμαϊκά, Α' (1972), σ. 9 - 10.

ηγούμενου κυριάρχου, τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν. Τελευταῖο σουλτανικὸ φερμάνι ποὺ ἐπιβεβαιώνει καὶ ἀναγνωρίζει τὶς προνομιακὰς αὐτὰς παραχωρήσεις εἶναι τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ τοῦ Β' ποὺ ἐκδόθηκε τὸ 1835. Οἱ διάδοχοί του παρὰ τὶς ἐπανειλημμένες ὀχλήσεις, ἀκόμη καὶ πιέσεις τῶν νησιωτῶν πρὸς τὴν Ὑψηλὴ Πύλη, ἀπέφευγαν νὰ ἐκδώσουν δικά τους φερμάνια ποὺ νὰ ἀναγνωρίζουν τὰ προνόμια τῶν νησιωτῶν, ὅπως ἔσχυαν ἐπὶ αἰῶνες. Ἀσφαλῶς ἐπειδὴ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχε ἀποφασίσει νὰ τὰ περιστείλει ἢ καὶ νὰ τὰ καταργήσει. Καὶ ἡ ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀπόφασής της αὐτῆς δόθηκε μὲ τὴν Κρητικὴ Ἐπανάστασι τοῦ 1866.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀρχίζει ἡ κρισιμότερη περίοδος γιὰ τὸ προνομιακὸ καθεστῶς τῆς Δωδεκανήσου. Τὸ 1867 ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις παραβιάζοντας τὰ σουλτανικὰ φερμάνια ποῦ, ὅπως εἶπα, ἐξασφάλιζαν ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φορολογικὴ ἀτέλεια καὶ πλήρη αὐτονομία καὶ αὐτοδιοίκηση, ἐπιχείρησε νὰ ἐγκαταστήσει στὰ προνομιοῦχα νησιὰ διοικητικούς της ἐκπροσώπους, τοὺς καϊμακάμηδες. Καὶ ἡ ἀρχὴ ἔγινε ἀπὸ τὴ Σύμη. Οἱ Τοῦρκοι ἦταν βέβαιοι πὼς ἂν ὑπέκυπτε τὸ νησί αὐτό, ποῦ πάντα ἔπαιζε ἡγετικὸ ρόλο ἀνάμεσα στὶς ἄλλες νότιες Σποράδες, ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐγχειρήματος θὰ ἦταν ἐξασφαλισμένη. Ὅμως τὸ ἐγχεῖρημα ναυάγησε χάρις στὴ σθεναρὴ ἀντίστασι τῶν σκληροτράχηλων Συμιακῶν ποὺ ἀρνήθηκαν μὲ λόγια καὶ ἔργα νὰ δεχθοῦν τὴν παραβίασι τῶν προνομίων τους καὶ παράλληλα χάρις στὶς παραστάσεις τῶν ἐκπροσώπων τους στὶς Μεγάλες Δυνάμεις καὶ τὴν ἔμμεση ἐπέμβασι τοῦ Ἀγγλοῦ Ὑπουργοῦ λόρδου Stanley. Ἡ Πύλη ἀνακάλεσε τὸν Καϊμακάμη καὶ διέταξε τὸν ἀρχηγὸ τοῦ ἐγχειρήματος, ἕναν ἀξιωματοῦχο στὴ Ρόδο ὀνόματι Λαχοβαρὴ, νὰ ἐγκαταλείψει τὸ νησί παίρνοντας μαζί του καὶ τὸ στρατὸ ποὺ εἶχε ἀποβιβάσει σ' αὐτὸ μὲ τὴν προστασία πολεμικῶν πλοίων.

Ὅμως δυὸ χρόνια ἀργότερα ἡ ἐπιχείρησι ἐπαναλήφθηκε. Ἡ ἀρχὴ ἔγινε καὶ πάλι ἀπὸ τὴ Σύμη. Ἀρχηγὸς τῆ φορὰ αὐτὴ ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Βαλῆς τοῦ Ἀρχιεπαρχοῦ μὲ ἔδρα τὴ Ρόδο, ὁ Ἀχμέτ Καῖσαρλῆ πασάς. Στὶς 29 Ἰανουαρίου (10 Φεβρουαρίου μὲ τὸ ν. ἡ.) τοῦ 1869 περικύκλωσε τὸ νησί μὲ πολεμικὰ πλοῖα, ἀποβίβασε πολυάριθμο στρατὸ καὶ μὲ τὴν ἀπειλὴ τῶν ὅπλων, μὲ συλλήψεις πολλῶν προυχόντων ποὺ τοὺς ἔστειλε στὶς φοβερὰς φυλακὰς τῆς Ρόδου, καὶ ἄλλες βιαιότητες, ἐγκατέστησε τὸν Τοῦρκο διοικητικὸ ἀξιωματοῦχο, τὸν καϊμακάμη. Μὲ τὸν ἴδιο περίπου τρόπο ἔγινε ἡ ἐγκατάστασι τῶν καϊμακάμηδων καὶ στὰ ὑπόλοιπα νησιὰ. Γιὰ τὴν ἀντίστασι ποὺ εἶχαν προβάλει οἱ Καλύμνιοι, ἀντίστασι ποὺ κράτησε 36 ὁλόκληρες μέρες, εἶναι ἀποκαλυπτικὸ τὸ χρονικὸ τοῦ Νικόλα Θ. Τηλιακοῦ ἢ Προῦζου ποὺ εἶχε τὴν πατριωτικὴ καὶ ταυτόχρονα πολυτίμη ἐμπνευσι νὰ καταγράψει μέρα τὴ μέρα ὅσα εἶχαν συμβεῖ στὴν Κάλυμνο ἀπὸ τότε ποῦ

ὁ Ἀχμέτ πασὰς μὲ φρεγάδες καὶ ὀπλιταγωγὰ ἤλθε κι ἄραξε στὸ νησί αὐτὸ ἀποβιβάζοντας στρατὸ σ' ὅλα του τὰ μπάρκα.¹

Τὴν ἐνέργεια αὐτὴ τῆς τούρκικης κυβέρνησης οἱ νησιῶτες τὴν εἶδαν, —καὶ πολὺ σωστὰ— ὡς πρῶτο ρῆγμα στὸ προνομιακὸ τους καθεστῶς, ὡς τὴν ἀπαρχὴ μιᾶς γενικότερης προσπάθειας γιὰ σταδιακὴ κατάργηση τῶν προνομίων τους καὶ ἐξαφάνιση κάθε ἔχρους αὐτόνομης κοινότητας καὶ πολιτείας. Καὶ ὁ μελετητὴς τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῶν νησιῶν μας κατὰ τὴν περίοδο τῆς ξενικῆς κυριαρχίας, τουρκικῆς ἢ ἰταλικῆς, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ καὶ τελειώνει μὲ τὴν ἀπελευθέρωσή τους, τὸ 1945, ἀπὸ ἑλληνικὰ καὶ συμμαχικὰ στρατεύματα, παρακολουθεῖ μὲ κομμένη τὴν ἀνάσα τὰ καρδιοχτύπια ἀλλὰ καὶ τὴν πάλιν τῶν νησιωτῶν γιὰ νὰ μὴν πέσει ἡ πρώτη, ἡ βασικὴ ἐπαλξὴ τῶν προνομίων τους, γιὰ νὰ διατηρηθεῖ ἡ κοινοτικὴ τους αὐτονομία καὶ αὐτοδιοίκηση ποὺ τοὺς ἐξασφάλιζε οἰκονομικὴ ἐπιβίωση καὶ πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ προκοπή.

Ἐλάχιστο δεῖγμα τοῦ ἀντιστασιακοῦ αὐτοῦ πνεύματος, τῆς ἀδιάκοπης πάλης τοῦ δούλου δωδεκανησιακοῦ λαοῦ πρὸς τὸν ἐχθρὸ καὶ τύραννο, Τοῦρκο ἢ Ἰταλό, ἀποτελοῦν τὰ κείμενα ποὺ παρουσιάζω. Τὸ πρῶτο, ὅπως ἤδη εἶπα, ἀναφέρεται σὲ θέμα κληρονομικοῦ δικαίου. Πρόκειται γιὰ ἔγγραφο μὲ ἡμερομηνία 14 Ὀκτωβρίου 1906, μὲ τὸ ὅποιο οἱ Δημογέροντες καὶ οἱ Δημογεροντικοὶ Σύμβουλοι ἀπαντοῦν στὸν καϊμακάμη, ὁ ὅποιος μὲ δικό του ἔγγραφο τῆς 8ης Ὀκτωβρίου ἱ. ἔ. εἶχε ἐγκαλέσει τοὺς δυὸ Δημογέροντες, πρῶτο καὶ δεῦτερο : α') Ἐπειδὴ τοὺς θεωροῦσε ὑποκινήτες διαδήλωσης καὶ ἀποδοκιμασίας ποὺ εἶχαν κάμει οἱ Συμιακοὶ σὲ δικαστικὸ ὑπάλληλο, ἀντιπρόσωπο τοῦ Καδῆ τῆς Ρόδου, καὶ β') Ἐπειδὴ στὴν ἀναφορὰ τους πρὸς τὸν Βαλὴ τῆς Ρόδου γιὰ τὸ ἐπείσώδιο αὐτὸ ὑπῆρχαν ἐκφράσεις «ἐκτροποὶ καὶ ἀνοίκειοι».

Ἀλλὰ ἄς δοῦμε πῶς καὶ γιατί οἱ Συμιακοί, ἄντρες καὶ γυναῖκες, πρόβαλαν τόσο ἔντονα, μὲ πάνδημη διαδήλωση καὶ ἀποδοκιμασία ἐπίσημου ἐκπροσώπου τῆς σουλτανικῆς Τουρκίας, τὴν ἀντίθεσή τους πρὸς κυβερνητικὴ ἐνέργεια καὶ πῶς ἀντιμετώπισαν οἱ Δημογέροντες τὴν κατηγορία γιὰ ὑποκίνηση τῶν συμπολιτῶν τους καὶ γιὰ ἀνοίκεια γλώσσα πρὸς ἀνώτατη κυβερνητικὴ ἀρχή, κατηγορίες ποὺ, ὅπως ἀναφέρει τὸ ἔγγραφο τοῦ καϊμακάμη ἐπέσυραν ποινὴ κακουργήματος.

Παραθέτω αὐτοῦσιο τὸ ἔγγραφο :

«Πρὸς τὴν Αὐτοῦ ἐνδοξότητα τὸν Καϊμακάμη Σύμης
'Ετχέμ Φεχμὴ Βέην κ.τ.λ., κ.τ.λ.

1. Βλ. Γράμμα Κλ. Ζερβοῦ, Ἱστορικὰ σημειώματα, Ἀθήνα 1961, σ. 131 κέξ.

Ἐνδοξότατε,

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἀπὸ 8ης τρέχοντος ἐγγράφου ὑμῶν σπεύδομεν εὐσεβάστως νὰ ὑποβάλωμεν τῇ Ὑ. Ἐ. τὰ ἐξῆς.

Α'. Ἡ νῆσος ἡμῶν Σύμη, πάντῃ ξηρὰ καὶ ἄγονος ἀνέκαθεν, ἀπὸ τῆς αὐθορμήτου ὑποταγῆς αὐτῆς εἰς τὴν ἔνδοξον καὶ κραταίαν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν ἠξιώθη προνομίων πλήρους ἀτελείας, αὐτονομίας καὶ αὐτοδιοικήσεως, δι' ὧν καὶ μόνον οἱ κάτοικοι δύνανται νὰ συντηρῶνται ἐπὶ τοῦ βράχου τούτου· αἱ προνομίαι αὗται εἶναι βεβαιωμέναι διὰ σειρᾶς Ὑψηλῶν Σουλτανικῶν Φιρμανίων καὶ διαφόρων ἄλλων διαταγμάτων.

Ὡς ρητῶς ὀρίζουσι καὶ διατάττουσι τὰ Ὑψ. Αὐτοκρατορικὰ Φιρμάνια, ἡ νῆσος Σύμη πληρώνουσα κατ' ἀποκοπὴν Μακτού, ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς φόρους τῆς μένει ὑφ' ὅλας τὰς ἀπόψεις ἐλευθέρᾳ.

Εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ κατ' ἐκκοπὴν ποσοῦ Μακτού, περιλαμβάνονται ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ φόροι τῶν κατοίκων ὅχι μόνον τοῦ βεργί, καὶ εἰς τὴν συνεπείᾳ τοῦ Μακτοῦ ἐλευθερίαν τῶν κατοίκων ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις περιλαμβάνονται ὅλαι αἱ ἄλλαι προνομίαι τῆς νήσου ἡμῶν.

Αἱ προνομίαι αὗται ἐπεβεβαιώθησαν καὶ διὰ τῶν ἐξῆς διαταγμάτων.

Τὸ ἀπὸ 23 Ἀπριλίου 1836 διάταγμα τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Δηλαβέρ Πασᾶ ρητῶς διατάττει, ἡ Διοίκησις θέλει εἶσθαι τοπικὴ μὲ τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τῆς νήσου Σας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1869 ὅτε ἐφηρμόσθη τὸ Διοικητικὸν σύστημα, ὁ Βαλῆς τῶν νήσων Ἀχμέτ Πασᾶς διὰ διατάγματός του ἀπὸ Τζεμαζι οὐλ ἐββέλ 1286 ἐβεβαίωσεν ὅτι δὲν θὰ προσβληθῇ τὸ Μακτού.

Κατὰ τὸ ἔτος 1885 ὁ Διοικητὴς τῆς Ρόδου¹ Κεμάλ Βέης διὰ διατάγματός του ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐπρόκειτο μόνον περὶ ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου καὶ ὅτι δὲν εἶχε σκοπὸν ἡ Αὐτ. Κυβέρνησις νὰ ἀλλάξῃ τὴν σημερινὴν κατάστασιν δηλαδὴ τὸ καθεστῶς τῆς νήσου Σύμης.

Οὕτω ἀνέκαθεν μέχρι σήμερον ὑφίσταται συνεχὲς καὶ ἀδιάκοπον καθιερωμένον καὶ ἀνεγνωρισμένον καθεστῶς περιλαμβάνον ὅλας ἐν γένει τὰς προνομίας, ἥτοι παραχωρήσεις τῆς νήσου ἡμῶν ὡς ἐννοοῦσι καὶ βεβαιοῦσι τὰ ὑψηλὰ Αὐτοκρατορικὰ Φιρμάνια.

Ἐκ τοῦ προνομιακοῦ τούτου καθεστῶτος παρουσιάζεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ προνομιοῦχος καὶ ἐξαιρετικὴ θέσις ἥτοι κατάστασις τοῦ τόπου. Διότι ἐνῶ ἡ νῆσος ἡμῶν ἔχει τάξιν ἡ περιφέρειαν Καζᾶ ἡ ὑψ. Διοίκησις αὐτῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ μόνον Διοικητήριον καὶ στερεῖται τῶν διαφορῶν διοι-

1. Ἡ Ρόδος ἦταν σαντζάκι καὶ τὴ διοικοῦσε ὁ σαντζάκ μπέης ἢ μουτεσαρίφης (γὰρ τὸ λόγος αὐτὸ λεγόταν καὶ μουτεσαριφία). Σ' αὐτὴν ὑπάγονταν ἡ Σύμη, Τήλος, Χάλκη καὶ Νίσυρος. Ἐνῶ ἡ Κῶς, στὴν ὁποία ὑπάγονταν ἡ Κάλυμνος καὶ ἡ Λέρος, ἦταν καζᾶς καὶ τὴ διοικοῦσε ὁ καϊμακάμης.

κτητικῶν τμημάτων ἅτινα ἔχει καὶ ὁ μικρότερος Καζᾶς ὡς κτηματολόγιον κ.λπ. κ.λπ. καὶ τὰ ὁποῖα ἀναπληροῖ ἡ Δημογεροντία τῆς Σύμης. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἦτοι ἔνεκα τοῦ προνομιακοῦ καθεστῶτος, οὔτε Καδῆς ὑπάρχει ἐν Σύμῃ οὔτε ἦλθε ποτὲ εἰς Σύμην Καδῆς ἄλλον Καζᾶ διὰ τὰ ἐπιληφθῆ κληρονομίας συμαϊκῆς.

Εἰς τὰς προνομίας ταύτας ἦτοι εἰς τὸ καθεστῶς τοῦτο ἀνάγονται καὶ τὰ κληρονομικὰ ἔθιμα τῆς νήσου ἡμῶν.

Τὰ τοιαῦτα ἔθιμα ἐπιβεβαιοῦνται καὶ ρητῶς διὰ σειρᾶς ὅλης διαταγμάτων τῶν Διοικητῶν Ρόδου καὶ τῶν Σποράδων ἐξ ὧν ἀναφέρομεν ὀλίγα τὰ ἐξῆς :

τοῦ διατάγματος τῆς 23 Ἀπριλίου 1836 τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Δηλαβερ Πασᾶ.

» » ἀπὸ 7 Φεβρουαρίου 1847 τοῦ Ἀζμῆ Βέη,

» » » 20 Νοεμβρίου 1848 τοῦ Μαχσοῦπ Πασᾶ,

» » » 29 Μαρτίου 1859 τοῦ Σαλήχ Βαμῆκ Πασᾶ,

» » » 24 Αὐγούστου 1840 τοῦ Χαζῆ Ἀλῆ Πασᾶ.

Τὰ διατάγματα ταῦτα βεβαιοῦσι ρητῶς ὅτι κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς νήσου Σύμης θὰ δικάζονται αἱ ὑποθέσεις τῶν κατοίκων αὐτῆς ἦτοι αἱ κληρονομικαί, κτηματικαὶ καὶ ἄλλαι.

Πλεῖστα ἄλλα ὅσα διατάγματα τῶν Διοικητῶν Ρόδου ἀναφέρονται ἐπίσης εἰς ὑποθέσεις κτηματικὰς καὶ κληρονομικὰς Συμαίων αἵτινες ἀνεφέρθησαν εἰς Ρόδον καὶ τοὺς ὁποίους διατάττονσι τὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Σύμην καὶ δικασθῶσιν ὑπὸ τῶν Δημάρχων καὶ Συμβούλων Σύμης.

Εἰς τὰ διατάγματα ταῦτα οὐδόλως ἀναφέρεται Καδῆς¹ τῆς Ρόδου.

Καὶ συνεπεία τοῦ προνομιακοῦ τούτου καθεστῶτος οὐδέποτε Καδῆς τῆς Ρόδου ἦλθεν εἰς Σύμην διὰ τὰ διεξαγάγη κληρονομικὴν ὑπόθεσιν.

Ἀλλως τε οὐδεὶς ποτε Καδῆς ἔλαβε διορισμὸν διὰ τὴν Σύμην.

Κατὰ συνέπειαν ὅλων τούτων οἱ κάτοικοι Σύμης δικαιοῦνται τὰ διεξαγάγωσιν ἐπιτοπίως τὰς κληρονομικὰς ὑποθέσεις των κατὰ τὰ ἀνέκαθεν ἐπιτοπία ἔθιμά των ἄνευ ἐπεμβάσεως Καδῆ τῆς Ρόδου, καὶ ὅταν ἐπικαλῶνται τὸ δικαίωμά των τοῦτο καὶ ἀποκρούωσι τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Καδῆ, τοῦτο οὐδὲν τὸ ἄτοπον ἔχει, οὔτε ἐπάγει κατηγορίαν οὔτε ἀποτελεῖ ἐπιλήψιμον προᾶξιν.

Ἐκτὸς τούτων προστεθείσθω ὅτι ἐὰν τὰ κληρονομικὰ ἔθιμα τῆς Σύμης παραβιασθῶσι, μεγάλη ἀδικία θέλει συμβῆ εἰς τοὺς κατοίκους ὧν αἱ περιουσίαι ἀπειλοῦνται ὑπὸ τελείας ἀποσυνθέσεως καὶ καταστροφῆς.

Εὐνόητον ἄρα ὅτι ἡ ἐνέργεια τῆς Συμαίας χήρας ὅπως ἔλθῃ εἰς Σύμην Καδῆς ἵνα ἐπιληφθῇ τὰς κληρονομίας τοῦ συζύγου της ἀντίκειται εἰς τὸ κλη-

1. Γιὰ τὶς δικαστικὰς ὑποθέσεις ὑπῆρχε στὴ Ρόδο ὁ καδῆς καὶ στὴν Κω ὁ ναῦ-
πης μὲ μικρότερη δικαιοδοσίαν.

ρονομικὸν καθεστῶς τῆς νήσου, ὡς ἐκ τούτου ὁ λαὸς διὰ φιλησύχον διαδηλώσεως πρὸς τὴν Α.Ε. τὸν Καϊμακάμην προήχθη αὐθόρμητος καὶ χωρὶς νὰ παρακινηθῇ οὔτε παρὰ τοῦ Προέδρου τῆς Δημογεροντίας, οὔτε παρὰ Συμβούλων οὔτε παρ' ἄλλου τινός, καὶ παρεκάλεσε κατὰ τὴν 28 παρελθόντος Ἰβρίου νὰ τηρηθῇ τὸ καθεστῶς τοῦτο καὶ ἐπειδὴ θεωρεῖ φρουρὸν τῶν προνομίων τὴν Δημογεροντίαν, διὰ τοῦτο καὶ κατεφέρθη μάλιστα κατὰ τοῦ πρώτου Δημογέροντος καὶ Προέδρου τοῦ Δημογεροντικοῦ Συμβουλίου κυρίου Μιχαὴλ Βενιαμὶν διὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ ὑπαλλήλου τοῦ Καδῆ τῆς Ρόδου. Ἡ φιλήσυχος αὕτη διαδηλώσις τοῦ λαοῦ τῆς Σύμης, δὲν εἶχε διόλου χαρακτηῖρα ἀντικυβερνητικοῦ κινήματος· ὁ λαὸς τῆς Σύμης εἶναι ἀείποτε νομοταγῆς καὶ εὐπειθῆς καὶ ἀείποτε εὐγνωμονεῖ καὶ εὐλογεῖ τὰ ὀνόματα τῶν ἐνδόξων Σουλτάνων καὶ διαπύρως εὐχεται ὑπὲρ τῆς ἄκρας ὑγείας δόξης καὶ μακροβιότητος τοῦ νῦν ἐνκλεῶς βασιλεύοντος φιλολάου καὶ τρισεβάστου ἡμῶν Ἀνακτος Σουλτὰν Ἀβδουλ Χαμίτ Χὰν αὐθέντου ἡμῶν.

Τὸ ἀποσταλὲν πρὸς τὴν Α. Ἐξ. τὸν Νομάρχην γαλλιστὶ συντεταγμένον ἔγγραφον ἀπὸ 30 Σεπτεμβρίου ἐ. ἔ. ὑπογεγραμμένον παρὰ τῶν δύο Δημογερόντων κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν ὑπάρχουσαν συνθήειαν συνετάχθη καὶ ἀπεστάλη ἐν πλήρη γνώσει καὶ συναινέσει ὅλων ἡμῶν καὶ εἶναι ἀφήγησις πρὸς τὴν Α. Ἐξ. τῶν συμβάντων ἐν πνεύματι πλήρους ὑποταγῆς καὶ ἄκρας ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν Σ. Α. Κυβέρνησιν καὶ στηρίζεται ἐπὶ ἄλλων προηγουμένων ἐγγράφων τῆς Δημογεροντίας καθὼς καὶ εἰς τὸ ἀπευθυνθὲν εἰς τὴν Ὑμ. Ἐν. τὸ φέρον τὰς ὑπογραφὰς ἡμῶν. Ἡ δὲ φράσις *ses affaires politiques* σημαίνει τὰς τοπικὰς ὑποθέσεις καὶ οὐχὶ πολιτικὴν ἐξωτερικὴν διὰ τὴν ὁποίαν οὐδόλως φροντίζομεν οὔτε ἡμεῖς οὔτε ὁ λαός. Φρονοῦμεν δὲ ἀδιστακτικῶς ὅτι τὸ ἔγγραφον τοῦτο οὐδόλως περιέχει ἐκφράσεις ἐκτρόπους καὶ ἀνοικεῖους ἥκιστα δὲ ἐξαγούσας ποιὴν κακουργήματος, καθόσον εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν οὐδὲν τὸ ἔκτροπον περιπίπτει ἀπὸ τοῦ ὕφους καὶ τῶν λέξεων αὐτοῦ. Ἀποροῦμεν διὰ τί ἐν τῇ φρασεολογίᾳ αὐτοῦ εὐρίσκονται φράσεις ἔκτροποι καὶ ἀνοικεῖοι. Ἀλλως τε πᾶν ἔγγραφον κρίνεται ἐκ τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ.

Β' Ὡς πρὸς τὰς περιστάσεις τῆς ἐλεύσεως δῆθεν ἐνταῦθα ὑπαλλήλου τοῦ Καδῆ, ὡς ἀναφέρει τὸ ἔγγραφον τῆς Ὑ. Ἐ. αὐταὶ δὲν εἶναι παρομοίας φύσεως· ἀπ' ἐναντίας βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ ὑπάλληλος τοῦ Καδῆ τῆς Ρόδου οὐδέποτε ἦλθεν ἐνταῦθα διὰ νὰ ἐπιληφθῇ διανομῆς κληρονομίας ἐν Σύμῃ, ἡ δὲ ἐπιδειχθεῖσα ἀποδοκιμασία αὐτοῦ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ κατὰ τὴν ἔλυσίν του διὰ τὴν περιουσίαν Γ. Πετρίδου σκοπὸν εἶχε τὴν διατήρησιν τοῦ προνομιακοῦ καθεστῶτος καὶ οὐδόλως ἀποτελεῖ ἀπειθειτικὴν ἐπίδειξιν ὡς λέγει τὸ ἔγγραφον τῆς Ὑμ. Ἐν.

Γ' Ἐν τῇ ὑποθέσει τῆς κληρονομίας Γ. Πετρίδου ἡ Δημογεροντία οὐδεμίαν δικαστικὴν διαδικασίαν ἐξήσκησε, καθότι μόνον εἰς τυπικὰ μέτρα τῆς

σφραγίσεως τῆς περιουσίας εἶχε προβῆ, οὔτε ἐξέδοτο δικαστικὴν ἀπόφασιν ἀλλ' ἀπλῆν προᾶξιν περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ Νικήτα Γ. Πετρίδου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπιτοπίων ἐθίμων.

Ἐν Σύμῃ τῇ 14 Ὀκτωβρίου 1906.

Διατελοῦμεν εὐσεβᾶστως

Οἱ Δημογεροντικοὶ Σύμβουλοι

Ἀντώνιος Ἐ. Ἀντωνιάδης

Ν. Διακογιάννης

Ν. Κατριός

Ι. Ἀγγελόπουλος

Γ. Ι. Ἀρφαρᾶς

Ἀν. Μαραβέλιας

Μιχ. Χ' Νικολάου

Γ. Μ. Ἀγγελίδης

Ι. Βογιατζῆς

Φ. Κλαδάκης.»

Ὁ Β' Δημογέρων

Π. Λεβεντέρης

Ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ἐγγράφου, τὰ γεγονότα ἐξε-
λίχθησαν ὡς ἐξῆς :

Συμιακὴ χήρα, ἐπειδὴ ἡ διανομὴ τῆς περιουσίας τοῦ ἀντρα της, ὅπως
θὰ γινόταν ἀπὸ τοὺς Δημογέροντες Σύμης, κατὰ τὰ τοπικὰ ἔθιμα, φαίνεται
πὼς δὲν τὴν ἱκανοποιοῦσε, ζήτησε τὴ διανομὴ αὐτὴ νὰ τὴ διενεργήσῃ ὁ κα-
δὴς τῆς Ρόδου, ὁ ἀρμόδιος γιὰ δικαστικὰς ὑποθέσεις Τοῦρκος ὑπάλληλος
τῆς περιοχῆς. Ἡ τουρκικὴ διοίκηση ἔχοντας, ὅπως εἶδαμε, στόχο, ἥδη ἀπὸ
τὸ 1869 νὰ ἀπογυμνώσῃ τὰ προνομιοῦχα νησιὰ ἀπὸ τὰ προνόμιά τους, ἱκα-
νοποίησε πρόθυμα τὴν αἴτηση τῆς Συμιακῆς χήρας καὶ ἔστειλε στὴ Σύμη
δικαστικὸ ὑπάλληλο, ἐκπρόσωπο τοῦ καδῆ.

Ὅπως ἦταν ἐπόμενο ἡ ἀντίδραση τῶν Συμιακῶν ὑπῆρξε ἄμεση. Ἄν-
τρες καὶ γυναῖκες διαδηλώνοντας τὴν ἀντίθεσίν τοὺς πρὸς τὴν ἐνέργεια αὐτὴ
τῆς τούρκικης διοικήσεως πού παραβίαζε προνόμιο πού ἴσχυε ἐπὶ αἰῶνες,
χωρὶς καμιά ὥς τότε παρέκκλιση, τίς κληρονομικὰς δηλαδὴ ὑποθέσεις τῶν
Συμιακῶν νὰ τίς χειρίζεται ἡ Δημογεροντία κατὰ τὰ τοπικὰ ἔθιμα, μὲ πάν-
δημο συλλαλητήριον στίς 28 Σεπτεμβρίου 1906, ἡμέρα ἄφιξης στὴ Σύμη τοῦ
ἐκπροσώπου τοῦ καδῆ, ἀπαίτησαν ἀπὸ τὸν τοπικὸ κυβερνητικὸ ἐκπρόσωπο,
τὸν Καϊμακάμη, νὰ ἀναχωρήσῃ ἀμέσως ὁ δικαστικὸς ὑπάλληλος καὶ οἱ κλη-
ρονομικὰς ὑποθέσεις καὶ διαφορὰς νὰ λύνονται, ὅπως γινόταν ὡς τότε, ἀπὸ
τοὺς Δημογέροντες. Καὶ ἐπειδὴ φρουρὸς τῶν προνομίων ἦταν ἀνέκαθεν ἡ
Δημογεροντία, οἱ διαδηλωτὲς εἶχαν στραφεῖ, ὅπως λέγει τὸ δημογεροντικὸ

ἔγγραφο, καὶ κατὰ τοῦ πρώτου Δημάρχου «διὰ τὴν ἄφειν τοῦ ὑπαλλήλου τοῦ Καδῆ τῆς Ρόδου».

Τὸ τελευταῖο αὐτό, ἡ καταφορά κατὰ τοῦ πρώτου Δημογέροντα καὶ Προέδρου τοῦ Δημογεροντιακοῦ Συμβουλίου, ποὺ τὴ χρονιά ἐκεῖνη ἦταν ὁ Μιχαὴλ Βενιαμίν, ἀξιόλογος νομικὸς μὲ σπουδὲς στὸ Παρίσι ἀλλὰ καὶ εὐστοχος πολιτικὸς ποὺ πολλὰς φορὲς εἶχε ἐκπροσωπήσει τὸ νησί του σὲ δύσκολες ἀποστολές¹, ἔχω τὴ γνώμη πὼς ἀποτελεῖ ἐπινόηση ποὺ τὴν πρόβαλαν οἱ συντάκτες τοῦ δημογεροντιακοῦ ἐγγράφου, γιὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν κατηγορίαν ὅτι ἡ ἀνταρσία τῶν Συμιακῶν δὲν ἦταν αὐθόρμητη ἀλλὰ ὑποβολιμαία ἀπὸ τοὺς Δημογέροντες. Ἴσως γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὸ δημογεροντιακὸ ἔγγραφο δὲν ὑπογράφεται καὶ ἀπὸ αὐτόν, τὸν πρώτο Δημογέροντα, τὸν Μιχαὴλ Βενιαμίν, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὸν δεύτερο καὶ τοὺς Δημογεροντιακοὺς Συμβούλους.

Εἶπα πὼς ἡ ἀντίδραση στὴν κυβερνητικὴ ἐνέργεια νὰ ἐπέμβει σὲ θέμα ποὺ ὡς τότε ἀνῆκε στὴν ἀποκλειστικὴ δικαιοδοσία τῆς Δημογεροντίας, δὲν προῆλθε μόνον ἀπὸ τὸ λαὸ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους ἐκπροσώπους του. Καὶ ἐξηγοῦμαι. Ἀπὸ τὸ δημογεροντιακὸ ἔγγραφο συνάγεται ὅτι στίς 30 Σεπτεμβρίου, δυὸ μέρες ἔπειτα ἀπὸ τὴ διαδήλωση καὶ τὴν ἀποδοκιμασία τοῦ Τούρκου δικαστικοῦ, οἱ δυὸ Δημογέροντες, πρῶτος καὶ δεύτερος, εἶχαν συντάξει στὰ γαλλικὰ ἔγγραφο καὶ τὸ εἶχαν στείλει στὸ Βαλὴ τῆς Ρόδου διαμαρτυρόμενοι γιὰ τὴν ἐπέμβαση τῆς διοίκησης σὲ θέμα κληρονομίας ποὺ σύμφωνα μὲ τὸ προνομιακὸ καθεστῶς, ποὺ ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενο αὐτὸ ποτὲ δὲν εἶχε παραβιαστεῖ ἢ ἀτονήσει, ἀνῆκε στὴν ἀπόλυτη δικαιοδοσία τῆς Δημογεροντίας.

Ἡ κλεψύδρα δὲν μοῦ ἐπιτρέπει δυστυχῶς νὰ σχολιάσω περισσότερο τὸ ἔγγραφο. Ὅμως καὶ ἡ ἀπλὴ ἀνάγνωσή του δείχνει, νομίζω, σαφέστατα τὸ ἀντιστασιακὸ πνεῦμα τῶν προυχόντων ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ τῆς Σύμης πρὸς τὸν ξένο δυνάστη, ὅταν διέτρεχαν κίνδυνο τὰ δικαιώματά του. Παράλληλα ἀποδεικνύουν τοὺς Συμιακοὺς προύχοντες μὲ ἀναπτυγμένο σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης καὶ τοῦ πατριωτικοῦ χρέους, ἀντάξιους ἡγήτορες ἐνὸς ὑψηλόφρονος καὶ δυναμικοῦ λαοῦ. Ἐπιπλέον ὁ ἀναγνώστης τοῦ ἐγγράφου καμαρώνει τὸ ἀξιόπρεπο ὕψος, τὸ θάρρος γνώμης καὶ τὴν πειστικὴ ἐπιχειρηματολογία τῶν συντακτῶν του. Καὶ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς ὅτι οἱ ἐνέργειες τῶν Συμιακῶν, οἱ διεκδικητικὲς τῶν δικαιωμάτων τους, καὶ ἡ θαρραλέα στάση τῶν ἐπισήμων ἐκπροσώπων τους συντελοῦνταν κάτω ἀπὸ τὸ ἀνελεύθερο, τὸ τυραννικὸ καθεστῶς τῆς σουλτανικῆς Τουρκίας.

1. Βλ. Μιχ. Βενιαμίν καὶ Μιχ. Καλαβροῦ, Ὑπόμνημα ὑποβληθὲν εἰς τὴν Σεβ. Αὐτοκρατορικὴν Κυβέρνησιν παρὰ τῶν πληρεξουσίων τῶν δώδεκα νοτίων Σποράδων νήσων τοῦ Αἰγαίου πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἐν αὐταῖς καθεστώτος, ἄνευ τόπου ἐκδόσεως, 1909.

Προσθέτω καὶ τὸ ἐξῆς : Τὸ ἔγγραφο εἶναι μακροσκελές. Δικαιολογημένα ὅμως. Πρῶτα, ἐπεὶ τὸ θέμα γιὰ τὸ ὁποῖο εἶχε συνταχθεῖ, ἦταν ὑψηλῆς τοπικῆς σημασίας, ἀφοῦ, ὅπως σημειώνεται σ' αὐτό, «ἐάν τὰ κληρονομικά ἔθιμα τῆς Σύμης παραβιασθῶσι, μεγάλη ἀδικία θέλει συμβῇ εἰς τοὺς κατοίκους ὧν αἱ περιουσίαι ἀπειλοῦνται ὑπὸ τελείας ἀποσυνθέσεως καὶ καταστροφῆς». Ἐπειτα, ἐπεὶ οἱ κατηγορίες ποὺ βάρυναν τοὺς δυὸ Δημογέροντες, συντάκτες τοῦ ἐγγράφου πρὸς τὸν Βαλὴ τῆς Ρόδου, ἦταν σὲ βαθμὸ κακουργήματος. Καὶ τὸ σπουδαιότερο, ἐπεὶ οἱ ὑπεύθυνοι αὐτοὶ ἐκπρόσωποι τῶν Συμιακῶν, Δημογέροντες καὶ Δημογεροντιακοὶ Σύμβουλοι, ἦσαν βέβαιοι πὼς ἡ νέα αὐτὴ ἐπέμβαση τῆς τούρκικης διοικήσεως, ἂν πετύχαινε, θὰ ἀποτελοῦσε μιὰ ἄλλη ἀπαρχὴ γιὰ νὰ καταργηθεῖ ἢ νὰ περιορισθεῖ ἡ αὐτονομία καὶ αὐτοδιοίκησις τοῦ νησιοῦ τους ποὺ ἀποτελοῦσαν, ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπα, τῇ βασικῇ ἐπαλξῇ γιὰ τὴν οἰκονομική, κοινωνική, πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξή του.

Ἐξίσου ἔντονη ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀντίστασις τῶν Συμιακῶν, λαοῦ καὶ ἐπίσημων ἐκπροσώπων του, πρὸς τὸν τρίτο στῆ σειρὰ δυνάστη τους τὸν ἱμπεριαλιστὴ Ἰταλὸ. Ὅταν διαπίστωσαν ὅτι οἱ διακηρύξεις καὶ οἱ διαβεβαιώσεις του πὼς ἡ ἰταλικὴ κατοχὴ τῶν νησιῶν τους θὰ ἦταν προσωρινὴ καὶ ὅτι πολὺ σύντομα θὰ γινόταν ἡ προσάρτησις στὸ φυσικὸ διεκδικητὴ τους, τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἀνταποκρίνονταν πρὸς τὰ πράγματα· ὅταν ἀντίθετα πρὸς τὴν διαβεβαίωσιν αὐτὴν σχημάτισαν τὴν πεποίθησιν πὼς οἱ πραγματικοὶ σκοποὶ τοῦ δῆθεν ἐλευθερωτῆ τους ἦσαν κατακτητικοὶ μὲ πρόγραμμα νὰ προσαρτήσῃ ὁλόκληρην τὴν Δωδεκάνησον στὸν ἰταλικὸ κορμό, ἀφοῦ πρῶτα θὰ εἶχε ἐπιτύχει τὸν ἀφελληνισμό τῆς, λαὸς καὶ Δημοτικοὶ Ἀρχοντες συμπεριφέρθησαν πρὸς τὸ νέο τους κατακτητὴ ὅπως καὶ οἱ πρόγονοὶ τους στὸν Τούρκικον δυνάστη.

Μικρὸ δεῖγμα τῆς ἀντίστασις αὐτῆς τῶν Συμιακῶν Δημοτικῶν Ἀρχόντων ἀποτελεῖ τὸ δεύτερον κείμενον ποὺ παρουσιάζω. Εἶναι τὸ πρακτικὸν ποὺ εἶχαν συντάξει, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πρώτη τους συνεδρίασιν, καὶ εἶχαν ὑπογράψει καὶ ἀποστέλλει στὸ στρατιωτικὸν διοικητὴ τοῦ νησιοῦ τους οἱ νεοεκλεγέντες Δημοτικοὶ Σύμβουλοι τοῦ Δημορχιακοῦ ἔτους 1926, ὅταν εἶχαν λάβει γνῶσιν τοῦ πρώτου, τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1926, ἐκπαιδευτικοῦ διατάγματος τῆς φασιστικῆς ἰταλικῆς διοικήσεως ποὺ ἔθετε τὴν βάσιν γιὰ ἐξιταλισμὸν τῶν σχολείων τῆς Δωδεκανήσου. Συγκεκριμένα, οἱ δούλοι αὐτοὶ ἀλλὰ ἐλεύθεροι στὸ φρόνημα Δημοτικοὶ Σύμβουλοι τῆς μικρῆς Σύμης, μὲ πλήρη συναίσθησιν τῆς εὐθύνης τους ἀπέναντι στὸ λαὸν ποὺ πρόσφατα τοὺς εἶχε ἀναδείξει στὸ ἀξίωμα τοῦ Δημοτικοῦ Συμβούλου γιὰ νὰ προστατεύσουν τὰ δικαιώματα καὶ τὰ συμφέροντα τῆς αὐτοδιοικούμενης Κοινοτήτός τους, δὲν δίστασαν νὰ ὀρθώσουν τὸ ἥθικόν τους ἀνάστημα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ πατέρες τους σὲ παρόμοιες ἄλλες περιπτώσεις, στὸν πανίσχυρον κατακτητὴ δη-

λώνοντάς του με γλώσσα θαρραλέα ὅτι δὲν δέχονται νὰ γίνουν συνεργοὶ σὲ πράξεις ποὺ ἔρχονται σὲ ἀντίθεση με τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ ποὺ ἐκπροσωποῦν· καὶ κατέληγαν με τὴ δήλωση - ἀπειλὴ ὅτι γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ «εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μὴν ἀναδεχθῶσι τὸ ἀξίωμα τοῦ Δημοτικοῦ Συμβούλου ἐπαφιέμενοι τὰ περαιτέρω εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἐντολοδότου λαοῦ». Παραθέτω ὁλόκληρο τὸ πρακτικόν :

«Οἱ ἄρτι ἐν τῇ συνελεύσει τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ κανονικῶς ἐκλεγέντες Δημοτικοὶ Σύμβουλοι εὐσεβάστως κάτωθι ὑπογεγραμμένοι, ἐν τῇ ἐνάρξει τῶν καθηκόντων ἡμῶν, λαβόντες ὑπ' ὄφει τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1926 Κυβερνητικὸν Διάταγμα τὸ ἀφορῶν τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀνὰ τὴν Δωδεκάνησον λειτουργούντων σχολείων, ἅμα δὲ καὶ τὴν ἐπεξηγηματικὴν τῆς 21ης π. μ. Ἰανουαρίου ἐ.ε. ἐπιστολὴν τῆς ἐνταῦθα σεβαστῆς Διοικήσεως, καθορῶντες ὅτι πλήρης καὶ τελεία ἀνατροπὴ ἐπέρχεται εἰς τὸ ἀπὸ καταβολῆς τῆς ἡμετέρας Κοινότητος ὑφιστάμενον σχολειακὸν καὶ καθ' ὅλου προνομιακὸν καθεστῶς, καθεστῶς ἰδιαίτερον ὅπως τύπον παρουσιάζον, ἐντελῶς διάφορον οὐ μόνον τοῦ ἐπὶ αἰῶνας ἰσχύσαντος εἰς τὰς Κοινότητας τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἀδελφὰς γείτονας νήσους, ἅτε καὶ αὐτοῦ τοῦ κατὰ τὰς προνομίας τοῦ Γένους τὴν διοίκησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἔχοντος θρησκευτικοῦ ἡμῶν Ἀρχηγοῦ οὐδὲν ἀπολύτως δικαίωμα ἐπὶ τῶν σχολῶν ἡμῶν δυναμένου νὰ ἐξασκήσῃ, καθεστῶς καθ' ὃ ἅπασαν τὴν φροντίδα καὶ εὐθύνην τῆς ἰδρύσεως, ὀργανώσεως, λειτουργίας, συντηρήσεως τῶν πρὸς ἠθικὴν, πνευματικὴν ἅμα καὶ πρακτικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν τέκνων τῆς ἡμετέρας Κοινότητος εἶχε τὸ ἐκ τοῦ λαοῦ ἀπορρέον Δημοτικὸν Συμβούλιον, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν ἐκάστοτε Δημάρχων, ἐξασκοῦν τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καταστάσεως αὐτῶν καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς τελουμένων, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον δὲν προσβάλλωσι τὰς ὑγιεῖς, ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἀρχὰς ἢ τὸν ἰσχύοντα πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν ὀργανισμόν, διὰ προσώπου ἐιδικὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν κεκτημένου.

Καθορῶντες ὅτι ἀνατρέπεται ἐκ τῶν βάσεων αὐτοῦ καθεστῶς, τὸ ὁποῖον ἢ σεβαστὴ ἰταλικὴ Κυβέρνησις εὐροῦσα ὑφιστάμενον ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ σεβασθῇ καὶ νὰ κατοχυρώσῃ καὶ δι' ἐπανελημμένων δηλώσεων καὶ διαγγελμάτων τῶν ἀπὸ τῆς κατοχῆς ὑπηρετησάντων ναυάρχων, στρατηγῶν καὶ γενικῶν διοικητῶν, ἐσχάτως δὲ ἐπισημώτατα πάντων διὰ τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 15 Ὀκτωβρίου 1925, τῇ προτάσει τοῦ μεγάλου Κυβερνήτου τοῦ φιλελευθέρου ἰταλικοῦ Κράτους, ἐκδοθέντος ὑψηλοῦ Βασιλικοῦ Διατάγματος.

Καθορῶντες ὅτι περιοριζομένων οὕτω σοβαρώτατα τῶν δικαιωμάτων τῆς ἡμετέρας Κοινότητος δὲν θὰ δυνάμεθα νὰ ἐξασκήσωμεν πλήρη τὴν παρὰ τοῦ λαοῦ δοθεῖσαν ἡμῖν ἐντολήν, ἐνδισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μὴ ἀνα-

δεχθῶμεν τὸ ἀξίωμα τοῦ Δημοτικοῦ Συμβούλου, ἐπαφιέμενοι οὕτω τὰ περαι-
τέρω εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἐντολοδότου λαοῦ.

Ἐν Σύμῃ τῇ 20ῇ Φεβρουαρίου 1926

Οἱ Σύμβουλοι

Ἰωάννης Λεβεντέρης, Παναγιώτης Μ. Πετρίδης, Φωτεινὸς Κλαδάκης, Κων/
νος Θ. Κρανίδης, Νικόλαος Ι. Σκάρος, Δημήτριος Τσαγγαρινός, Κων/νος Σ.
Κυπραῖος, Βασίλειος Μιχαλαριᾶς, Κώστας Μ. Βογιατζής, Παναγιώτης Σκια-
θίτης, Θεόδωρος Ν. Θεοδώρου, Ἀγαπητὸς Κλαδάς.»¹

Ἀπὸ τὰ δύο κείμενα ποὺ εἶχα τὴν τιμὴ νὰ παρουσιάσω, μικρὰ δείγματα ἀπὸ τὰ πολλὰ τῆς ἀντίστασης τοῦ δωδεκανησιακοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς κατὰ καιροὺς δυνάστες του, καταφαίνεται πὺς νοῦς καὶ ψυχὴ τῶν Δημοτικῶν Ἀρχόντων καὶ τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ, σ' ὅλη τὴ μακριὰ περίοδο τῆς πικρῆς σκλαβιάς τους, ἦταν στραμμένα ἐνάντια στὸν κατακτητὴ, ποὺ τοὺς ἐπιβουλεύεταν καὶ ἐπεδίωκε μὲ κάθε δόλιο, ὕπουλο καὶ τυραννικὸ τρόπο, ἀκόμη καὶ μὲ σκοτωμοὺς ὁσάκις δὲν ὑποτάσσονταν στὰ ἐξουθενωτικὰ σχέ-
διά του, νὰ σβήσῃ τὴν ἐλληνικὴ τους ψυχὴ καὶ ὑπόστασι. Καὶ σ' ὅλους αὐ-
τοὺς τοὺς γενναίους προγόνους μας, ὅσοι ἐπισκέπτονταν τὰ Δωδεκάνησα ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσή τους τὸ 1945, συναντοῦσαν ἑκπληκτοὶ σ' αὐτὰ ἓνα λαό, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ εἶχε ζήσει δοῦλος, κάτω ἀπὸ ἀδυσώπητους ἐχθροὺς τυράννους, 636 ὁλόκληρα χρόνια, εἶχε διατηρήσει ἀνόθευτη τὴν προαιώνια γλῶσσα του, ἀμόλυντη τὴ θρησκεία τῶν πατέρων καὶ ἀκοίμητη τὴν ἐθνικὴ φλόγα, ἀξίζει ὁ δίκαιος ἔπαινος, ἡ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη καὶ ἡ-
μῶν τῶν ἐλευθέρων πᾶς Δωδεκανησιῶν, ἡ αἰώνια εὐγνωμοσύνη.

1. Βρίσκεται καταχωρισμένο στὴ σελίδα 1 τοῦ Βιβλίου Πράξεων τῆς Δημογε-
ροντίας μὲ τὸν ἀριθμὸ 11. Τὸ ἔχω περιλάβει στὴ μελέτη μου : Τὸ Πανορμίτειο Γυμνάσιο
Σύμης, Ἀθήνα 1974, σ. 66 - 67 (ἀνάτυπο ἀπὸ «Τὰ Συμαῖκά», τ. Α' καὶ Β').